

ЕДГАР АЛЪН ПО КЛАДЕНЕЦЪТ И МАХАЛОТО

Превод от английски: Георги Славов, 1966

chitanka.info

*„Impia tortorum longas hic turba furores
Sanguinis innocui, non satiata, aluit.
Sospite nunc patria, fracto nunc funeris antro.
Mors ubi dira fuit vita salusque patent.“^[1]*

(Четиристишие, съчинено за вратите на базара, който трябвало да се издигне на мястото, където се намира яacobинският клуб в Париж).

Смазан бях... до смърт смазан от тази безкрайна агония; и когато най-подир свалиха оковите и ми разрешиха да седна, усетих как съзнанието ме напуска. Присъдата — ужасяващата смъртна присъда — бе последната ясна и отчетлива членоразделна реч, достигнала слуха ми. После шумът от гласовете на инквизиторите сякаш се сля в недействителен, неразличим глъч. И всели в съзнанието ми представа за *въртене* — може би във въображението си го свързах с чаткането на воденично колело. Но всичко трая само кратък миг... в следващия вече нищо не чувах. Мимо това, още известно време продължих да виждам — но как извънмерно преувеличено! — продължих да виждам устните на облечените в черни тоги съдии. Сториха ми се бели — по-бели от листа, върху който изписвам тези думи... и тънки, чак до уродливост тънки; тънки от настървения израз на твърдост... от непоклатима решителност... от студеното презрение към човешкото страдание. Видях как тези устни не престават да изричат решенията, които бяха Съдба за мен. Видях ги как се разкривяват от гибелната дума. Видях ги как окръгляват сричките на името ми и потръпнах, защото никакъв звук не последва. Обзет от умопомрачение и ужас, видях също как черните драперии, обвиващи стените на залата, беззвучно, едва забележимо се полюшват. А после очите ми спряха върху седемте високи свещи на масата. Изпървом те ми се сториха символ на милосърдието — като че стройни, бели ангели-спасители, и после, съвсем внезапно, извънмерна погнуса сграбчи духа ми и усетих как всяка фибра на тялото ми се тресе, сякаш бях докоснал жицата на

галванична батерия, а ангелите се превърнаха в абсурдни привидения с глави от пламък и аз разбрах, че от тях помощ няма да дойде. Тогава във въображението ми се прокрадна, подобно нежен мелодичен тон, мисълта колко ли сладостен е покоят в гроба. Мисълта се промъкна кротко и неусетно и вероятно много, много време мина, дордето напълно се избистри; но щом духът ми най-подир смогна изцяло да я осъзнае и да ѝ се наслади, образите на съдиите като по чудо се изличиха, високите свещи потънаха в небитието, пламъците угаснаха напълно, сподире ги безпросветен мрак; всички сетива сякаш се завъртяха лудешки и вихрено се устремиха надолу, както душата в Хадес^[2]. После мълчанието, покоят и нощта обсебиха вселената.

Бях изпаднал в несвяст, но все пак не бих казал, че напълно бях изгубил съзнание. Не ще се опитвам нито да определям, нито дори да описвам онова, което остана, и все пак не всичко изгубих. В най-непробудния сън — не! В унеса — не! В припадъка — не! В смъртта — не! Дори в гроба *не всичко* изгубваме. Иначе не би имало безсмъртие за човека. Когато се пробуждаме от най-дълбокия сън, разкъсваме тънката паяжина на *някакво* съновидение. А миг по-късно (дотолюкова нежна е паяжинната нишка) не помним вече какво сме сънували. Свестяваме се от припадъка, отваряме очи за живота и различаваме две състояния: първото — чувството за психическия или духовен мир; второто — чувството за физическото, за битието. И по всяка вероятност, ако, достигнали второто състояние, успеем да възстановим в паметта си възприятията от първото, тогава ще се убедим, че тези възприятия са изпълнени с красноречиви възпоминания за бездната отвъд. А тази бездна... какво е? По какво в края на краищата ще различим нейните сенки от сенките на гробницата? Но ако по наша воля не призовем възприятията от онова, което нарекох първо състояние, все пак след дълъг промеждутък не се ли появяват те, въпреки всичко, незвани, а ние се дивим, отде ли идват? Който никога не е губил свят, той никога не открива причудливи места и невероятно познати лица в пламенеещата жаравя; той никога не съзира печалните видения, носещи се в пространството, които мнозинството не забелязва; уханието на непознатия цветец не буди у него размишления и никога духът му няма да изпадне в смут от смисъла, вложен в някоя каденца, която дотогава не е докосвала слуха му.

Сред непрестанните и старателни опити да си припомня, сред ревностните усилия да извикам един-едничък спомен от състоянието на привидно небитие, в което душата ми бе изпаднала, имаше моменти, когато в съновиденията си съзирах успеха; имаше съвсем кратки, извънредно кратки мигновения, когато просветваха възпоминания, за които по-късно избистреният ми разсъдък ме уверяваше, че е възможно да имат връзка единствено със състоянието на привидно изгубеното съзнание. Тези сенки от спомени смътно разказват за издължените фигури, които ме сграбчиха и мълчаливо ме понесоха надолу... надолу... и все надолу... дордето просто от мисълта за безкрайното пропадане ми се зави свят. Те разказват и за невнятия ужас в сърцето ми, разбуден от необичайното безмълвие на самото сърце. А после някакво чувство на внезапна неподвижност парализира всичко, като че онези, които ме носеха (призрачно шествие!), бяха преминали при спускането пределите на безпределното и бяха спрели да си починат от уморителното усилие. След това призовах в паметта си унието и скръбта, а накрая всичко затъна в *безумие* — в безумието на памет, която се рови в забраненото.

Съвсем неочаквано в душата ми отново нахлу движение и звук — неспокойното движение на сърцето, а в ушите ми — звънът от неговото туптене. После затишие, в което всичко е безгранична празнота. И повторно звук, движение и съприкосновение — някаква тръпка по цялото тяло. И съзнанието, че съществувам, без мисъл — състояние, което дълго, дълго трая. И пак, съвсем неочаквано, *мисъл* и разтрисащ ужас, и ревностно усилие да схвана истинското си състояние. Сетне могъщият порив да изпадна в несвяст. И неудържимото възвръщане на душата към живот, успешният опит да се раздвижи. И ето спомена, цял-целеничък: процеса, съдиите, черните драперии, присъдата, прилошаването, припадъка. Най-после пълното забвение на всичко последвало... на всичко, което дни по-късно и със свръхусилия успях, макар и смътно, да си припомня.

До този момент не бях отварял очи. Усещах, че лежа възнак, без окови. Протегнах ръка и тя се отпусна тежко върху нещо твърдо и мокро. Оставих я да лежи дълго там; в това време се мъчех да си представя къде и в *какво* състояние се намирам. Исках, силно исках, но не се осмелявах да погледна. Не се страхувах от това, че ще видя ужасяващи неща, а от това, че *нищо* няма да видя. Най-сетне, със

стегнато от безумно отчаяние сърце, рязко отворих очи. Тозчас най-лошите ми помисли се потвърдиха. Чернотата на предвечна нощ ме обгръщаше. Дишах с мъка. Непрогледният мрак сякаш ме подтискаше и душеше. Въздухът бе непоносимо спарен. Продължих да лежа неподвижен, опитах се да събера мислите си. Призовах в паметта си съда на Инквизицията и се постарах оттам да извлека заключение за действителното си състояние. Бяха прочели присъдата, а ми се струваше, че много, много време бе изтекло оттогава. При това ни за миг не допусках, че наистина може да съм мъртъв. Подобно предположение, независимо от онова, което сме чели в литературата, безусловно е несъвместимо с действителността; но все пак къде и в какво състояние се намирах? Осъдените на смърт, знаех, загиваха обикновено на *auto-da-fé*, едно от които се бе състояло същия ден вечерта, когато ме съдиха. Не бях ли въдворен наново в тъмницата, за да дочакам следващото жертвоприношение, което можеше да отлагат много и много месеци? Веднага разбрах, че не е възможно. С жертвите се разпореждаха незабавно. Освен това в предишната тъмница, както и във всички килии на осъдените на смърт в Толедо, подът е каменен и в тях все пак прониква светлина.

Ужасяваща мисъл отприщи внезапно порои кръв към сърцето ми и наново изгубих съзнание за миг. Когато дойдох на себе си, веднага скочих, всяка моя фибра конвулсивно трепереше. Заразмахвах ръце обезумял — нагоре, встрани, във всички посоки. Нищо не докоснах; и все пак се ужасявах да прекрача и една стъпка, да не би да са ме затворили между стените на *гробница*. Пот изби от всяка пора, едри, студени капки оросиха челото ми. Най-послед агонията пред неизвестността стана непоносима и аз предпазливо пристъпих с протегнати напред ръце, а очите ми почти изскочили из орбитите от надеждата да доловят някакъв, макар и едва съзрим лъч светлина. Продължавах да крача, а наоколо все същият мрак и пустота. Вече дишах по-леко. Очевидно съдбата ми поне не бе от най-страшните.

И така, докато продължавах да пристъпвам предпазливо, в ума ми загъмжаха хиляди смътни слухове за ужасите на Толедо. За тъмниците разказваха странни неща — басни, в които винаги съм вярвал, — но все пак странни, прекалено чудовищни, за да ги повториш освен шепнешком. Дали ме бяха оставили да загина от глад в този подземен свят на тъмнината? Или пък ме очакваше още по-

зловеща участ — и каква ли? Че краят ще бъде смърт — и то смърт, далеч по-мъчителна от обикновената, — не се съмнявах, защото прекрасно познавах нрава на моите съдници. Начинът и часът, ето кое единствено ме занимаваше и разстройваше.

Най-сетне протегнатите ми ръце докоснаха масивно препятствие. Стена, очевидно каменна зидария — много гладка, хлъзгава и студена. Тръгнах покрай нея; пристъпвах, изпълнен с боязливото недоверие, което старинни предания ми бяха вдъхнали. Но по този начин нямаше да установя размерите на моята тъмница, тъй като можех да я обиколя в кръг, без да разбера, и пак да стигна дотам, откъдето бях тръгнал, до такава степен еднаква изглеждаше стената. Ето защо потърсих ножа, който бе в джоба ми, когато ме въведоха в залата за мъчения, но го нямаше; бяха ме преоблекли в безформена власеница от груб плат. Мислех да забуча острието в някоя тясна пукнатинка на зидарията и така да отбележа мястото, откъдето тръгвам. Макар и нищожно, в първия миг това затруднение се стори на обърканото ми съзнание непреодолима пречка. Откъснах парче от подгъва на власеницата и поставих ивицата надлъж, под прав ъгъл спрямо стената. Обхождайки опипом затвора, когато склочех кръга, нямаше как да не се натъкна на парцалчето. Поне така разсъждавах; но не предвидих нито големината на тъмницата, нито собствената си слабост. Подът беше влажен и хлъзгав. Олюлявайки се, продължих да пристъпвам, дордето се препънах и паднах. Безпределната умора ме застави да остана така, проснат ничком; след малко, както лежах, ме налегна дрямка.

Когато се пробудих и протегнах ръка, до себе си напипах парче хляб и кана вода. Чувствувах се крайно изтощен, за да размишлявам върху това обстоятелство; ядох и пих жадно. След малко поднових обиколката на затвора и с голямо усилие най-сетне стигнах до парченцето плат. Преди да падна, бях преброил петдесет и две крачки, а сега, подновявайки обхода, преброих още четиридесет и осем и стигнах парцалчето. Следователно крачките бяха всичко сто: ако приемем две крачки за ярд, тогава обиколката на тъмницата бе петдесет ярда. И понеже открих множество ниши и ъгли в стената, не бе възможно да си съставя заключение за формата на криптата — защото не можех да се съмнявам повече, че това е крипта.

Целта на издирванията ми бе незначителна, а надеждата — решително никаква; и все пак смътно любопитство ме подбуждаше да

продължа. Откъснах се от стената и реших да прекося надлъж пространството. Отначало пристъпвах извънредно предпазливо, защото подът, въпреки солидната настилка, бе предателски хлъзгав. Но после събрах достатъчно смелост и не се побоях да закрача с потвърда стъпка... стараех се да вървя по права линия, доколкото е възможно. Бях направил вече десет-дванадесет крачки по този начин, когато парцалчето, откъснато от подгъва на власеницата, се омота в нозете ми. Подхлъзнах се и тежко се строполих по очи.

Стреснат от падането, в първия момент не успях да осъзная едно обстоятелство, което десетина секунди по-късно, както лежах по очи, привлече вниманието ми и ме изуми. Ето какво бе то: брадата ми опираше о пода на килията, но устните и горната част на главата, макар и явно по-ниско от брадата, не докосваха нищо. Същевременно челото ми се къпеше в хладни изпарения, а своеобразната миризма на гниеща плесен дразнеше ноздрите ми. Протегнах ръка и потръпнах; разбрах, че съм паднал досам ръба на кръглоуст кладенец, чиито размери естествено нямаше как да установя в момента. Опипвайки зида отвътре, точно под перваза, успях да откъртя малко парче и да го пусна в бездънната яма. Много секунди изтекоха, а до ушите ми долиташе само отзвукът от чаткането му о стените на бездната, докато падаше; най-сетне чух приглушен плисък на вода, последван от силен екот. В същия миг над главата ми се разнесе звук, наподобяващ бързото отваряне и затваряне на врата, и слаб лъч неочаквано проблесна в мрака и също тъй неочаквано угасна.

Ясно прозрях гибелта, която ми готвеха, и се поздравих за навременното подхлъзване, чрез което я избягнах. Още една крачка и светът нямаше да ме види вече. А смъртта, от която току-що се изтръгнах, се отличаваше със същите онези белези, които ми се бяха стрували баснословни и невероятни в слуховете за Инквизицията. Жертвите на нейната тирания имаха избор: или смърт чрез най-жестоки физически мъчения, или смърт, причинена от най-отвратителни душевни терзания. За мен бяха определили втория вид. Продължителното страдание дотолкова бе разстроило нервите ми, че се разтрепервах дори от звука на собствения си глас; бях се превърнал напълно в подходящ обект, годен за всевъзможните изтезания, които ме очакваха.

Цял се тресях и пипнешком се върнах до стената, решен да загина по-скоро до нея, отколкото да рискувам със страхотиите на кладенците, които въображението ми рисуваше пръснати навред из цялата тъмница. При друго състояние на духа бих събрал достатъчно смелост да туря начаса край на страданията си, като се хвърля в някоя от тези бездни, но сега бях най-големият страхливец. Не можех и да забравя онова, което бях чел за подобни кладенци — *мигновеното* прощаване с живота ни най-малко не влизаше в техния чудовищен замисъл.

Дълги часове разтревоженият ми дух ме държа буден, но накрая отново задряхах. Когато се събудих, до себе си намерих, както и преди, парче хляб и кана вода. Палеща жажда ме изгаряше и аз пресуших съдинката на един дъх. В нея сигурно имаше нещо сънотворно, защото, преди още да я бях допил, почувствувах, че изпадам в непреодолим унес. Дълбок сън ме налегна — сън, подобен на смъртта. Колко е продължил, разбира се, не зная; но когато отново отворих очи, околните предмети се виждаха. Някакъв призрачен, сернист блясък, който в началото не разбрах откъде идва, ми даде възможност да огледам големината и формата на тъмницата.

В размерите бях сгрешил твърде много. Обиколката на стените не беше повече от двадесет и пет ярда. Няколко минути този факт ме държа в напразна тревога — да, напразна, защото при гибелното положение, в което се намирах, можеше ли да има нещо по-маловажно от размерите на моята тъмница? Но мисълта ми се вкопчи с безразсъдно любопитство о незначителните подробности и аз се заех старателно да оправя грешката, която бях допуснал при размерването. Най-после истината проблесна в ума ми. При първия опит да се ориентирам, до момента, в който паднах, бях преброил петдесет и две крачки: тогава сигурно съм бил на крачка-две от парченцето плат; фактически почти съм бил свършил обиколката на криптата. Но нали тогава заспах... и когато съм се събудил, навярно съм се върнал по собствените си стъпки — ето как съм предположил, че обиколката е приблизително два пъти по-голяма, отколкото е в действителност. Обърканото ми съзнание ми беше попречило да забележа, че когато предприех пътешествието, стената бе отляво, а когато го свърших — отдясно.

И по отношение на формата се бях измамил. Като напредвах опипом, бях открил множество ъгли и това ме бе накарало да предположа, че килията ми има съвсем неправилни очертания; до такава степен обърквашо действуваша непрогледният мрак, когато човек се пробужда от летаргия или от сън! Чупките представляваха просто няколко леки вдлъбнатини или ниши, разположени на неравни промеждутъци. Всъщност килията имаше квадратна форма. Онова, което преди бях взел за зид, сега ми се стори желязо или някакъв друг метал на големи плочи, чиито ръбове образуваха вдлъбнатини. Цялата повърхност на този металически затвор бе неумело изрисувана с всевъзможни отвратителни и гнусни символи на религиозните предразсъдъци за следсмъртието. Дяволи с отблъскващи лица, с теласкелети, както и някакви други, дори още по-страхотни изображения се ширеха и грозяха всички стени. Забелязах, че макар и рисунките да изглеждаха ясни, боите бяха някак избледнели и помътнели, навярно от влажния въздух. Огледах внимателно и пода, който беше каменен. В средата зееше кръглият кладенец, от чиято паст се бях спасил, но той бе единственият в цялата тъмница.

Всичко това различих смътно и с много труд, защото, докато бях спал, положението ми се бе изменило рязко. Сега лежах проснат по гръб върху някакъв нисък дървен нар. С дълъг ремък, нещо като колан, ме бяха завързали здраво о него. Омотан безброй пъти около крайниците и тялото ми, каишът оставяше само главата и лявата ми ръка свободни, и то дотолкова, че да мога с голяма мъка да се присягам и да си взимам храната от една пръстена паница, поставена отстрана. С ужас забелязах, че каната я нямаше. Казвам „с ужас“, защото ме изгаряше непоносима жажда. Навярно да засилят тази жажда, бе една от умишлено провежданите мерки на моите душегубци, защото храната в паницата беше просто парче месо с прекалено силни подправки.

Вдигнах нагоре очи и започнах да разглеждам тавана на килията. Беше на тридесет-четиридесет стъпки, облицован също като стените. Върху една от плочите съвсем необикновена фигура прикова изцяло вниманието ми. Представляваше рисунка на Времето, така както обикновено го изобразяват, само че вместо коса то държеше нещо, което на пръв поглед ми се стори огромно, нарисувано махало, каквото сме виждали по старинните часовници. Обаче във външния вид на този

механизъм имаше нещо, което ме накара по-внимателно да го огледам. Взрях се право нагоре към него (защото се намираше точно над мен) и ми се стори, че се движи. Миг по-късно предположението ми се потвърди. Махалото се движеше едва забележимо и естествено много бавно. Уплашен донякъде, ала повече учуден, аз го наблюдавах няколко минути. Накрая се уморих да следя монотонното движение и насочих погледа си към другите предмети в килията.

Слаб шум привлече вниманието ми, обърнах очи към пода и забелязах няколко грамадни плъха, които шареха напред-назад. Излизаха от кладенеца, който се намираше точно отдясно. Гледах ги, а те излизаха на пълчища, забързани, с хищни очи, мамени от мириса на месото. С големи усилия и съсредоточено внимание трябваше да ги плаша, за да ги прогонвам от него.

Навярно беше минал половин, а може би и един час (защото не бях в състояние да извлека точна представа за времето), когато отново погледнах нагоре. Онова, което съзрях, ме обърка и изуми. Размахът на махалото се беше увеличил с почти цял ярд. Като естествена последица и скоростта бе станала значително по-голяма. Но главно ме разтревожи мисълта, че то видимо *бе слязло по-ниско*. Сега забелязах, не е нужно да казвам с какъв ужас, че долният му край представляваше сърп от лъскава стомана, дълъг приблизително една стъпка от край до край; краищата бяха извити нагоре, а острието — наточено като бръснач. И също като бръснач, масивен и тежък, то се източваше нагоре от острието в конусообразна, солидна и широка форма. Беше прикачено към тежък месингов лост и при всеки мах, прорязвайки въздуха, цялото *свистеше*.

Нямаше вече съмнение каква мъчителна смърт ми бе приготвила монашеската изобретателност. Инквизиторите горе бяха разбрали, че зная вече за кладенеца — *кладенеца*, чиито ужаси бяха отредени за безстрашни еретици като мен; *кладенеца* — същинският ад, който според слуховете се смяташе за Ultima Thule^[3] на всичките ми изтезания. Просто най-обикновена случайност ме бе избавила от падането в него, а знаех, че да те изненадат, да те накарат сам да влезеш в клопката, представлява неотменна част от цялата чудовищност на смъртта в тези тъмници. И понеже сам не бях паднал, сатанинският план не предвиждаше насилствено хвърляне в бездната, ето защо (по липса на друго) по-особена и по-състрадателна смърт ме

чакаше. По-състрадателна! В агонията си почти се усмигнах, задето ми хрумна да употребя подобно определение.

Каква полза да описвам дългите, предълги часове на ужас — по-ужасни и от смъртта, през които броех шеметните махове на стоманата! Сантиметър след сантиметър... милиметър след милиметър... на промеждутъци, като че цели векове то се снижаваше едва забележимо... все по-ниско и по-ниско се устремяваше! Минаха дни — навярно минаха много дни, — дордето слезе толкова близо над мен, че почна да ме облъхва с острия си дъх. Мирисът на остра стомана силно се въвираше в ноздрите ми. Молех се... небесата проглуших с молитвите си да ускорят неговото спускане. Обезумях, изгубих напълно разсъдъка си, напъвах всички сили да се приповдигна и да се подложя под замаха на страхотния ятаган. Накрая неочаквано се отпуснах успокоен, лежах усмихнат срещу искрящата смърт, подобно дете пред необикновена играчка.

За малко изпаднах в пълно безсъзнание, съвсем за малко, защото, когато отново се върнах към живота, не забелязах видима промяна в положението на махалото — не беше се спуснало по-ниско. Но не е изключено припадъкът да е продължил и повече, защото знаех, че имаше демони, които следяха пристъпите на прималяването ми и които можеха да спрат махалото, ако пожелаят. При това, със самото свестяване се почувствувах крайно — о, неизказано! — отпаднал и слаб, сякаш след продължителен пост. Дори след изтезания като тези човешката природа вопие за храна. С мъчително усилие протегнах лявата си ръка, доколкото ремъкът позволяваше, и сграбчих късчето месо, което плъховете ми бяха оставили. Допрях го до устните си и тозчас в съзнанието ми проблесна полуоформена мисъл на радост... на надежда. И все пак какво общо имах аз с надеждата? Полуоформена мисъл, както казах — през главите ни често преминават подобни мисли, без да ги дооформим. Усещах я — мисъл на радост, на надежда, ала в същото време усещах и как се стапя, преди да е добила ясни очертания. Напразно се мъчех да я доведа докрай... да я призова обратно. Продължителните страдания бяха погубили почти без остатък присъщите на разума ми сили. Бях се превърнал в някакъв малоумен... идиот.

Махалото се люлееше под прав ъгъл спрямо тялото ми. Направи ми впечатление, че сърпът бе така нагоден, та да пресече сърдечната

област. Ще се отрие о плата на власеницата... после ще се върне и ще повтори операцията... после пак... и пак. Независимо от ужасяващо широкия размах (тридесетина и повече стъпки), независимо от свистящата сила, с която се спускаше — достатъчни да прережат самите железни стени, — все пак му трябваша няколко минути, за да прегризе власеницата. При тази мисъл спрях. Нямах смелост да продължа нататък. Улових се за нея с неотстъпчива съсредоточеност, сякаш така можех да задържа спускащата се стомана. Помъчих се да мисля за звука, с който сърпът ще пререже дрехата... за особеното усещане и потръпването на нервите от триенето на плата о кожата. Размишлявах върху тези глупави дреболии, дордето най-сетне изгубих самообладание.

Надолу... неотклонно надолу продължаваше да пълзи махалото. Съпоставяйки спускането с хоризонталното ускорение, изпитвах неистово задоволство. Надясно... наляво... от единия до другия край... с писъка на прокълнат дух! Към сърцето ми с прокрадващата се стъпка на тигъра! Ту се смеех, ту хленчех, в зависимост от това, коя от двете представи надделяваше.

Надолу... решително, неумолимо надолу! Люлееше се на три инча от гърдта ми! Безумно... яростно се замяхах... да освободя лявата си ръка. Тя беше свободна само от лакътя до дланта. Можех да я движа от лицата, поставена отстрани, до устата си, повече — не — и то с голямо усилие. Удадеше ли ми се да скъсам ремъка над лакътя, щях да сграбча махалото и да се опитам да го задържа. Все едно щеше да бъде да се опитам да удържа и една лавина!

Надолу... все така неспирно... все така неотвратимо надолу. При всеки откос си поемах дъх и почвах да се мятам. При всеки замах се сгърчвах в агония. С жаждата на най-нелепото отчаяние очите ми следваха всяко отминаване и всеки полет нагоре; при всяко спускане те се затваряха конвулсивно, въпреки че смъртта би била облекчение — о, и то неизразимо! При мисълта как с едва доловимо снижаване механизмът ще отпусне острия, искрящ топор върху гърдта ми, всеки нерв у мен потреперваше. *Надеждата* караше всичките ми нерви да треперят — целият да се треса. *Надеждата*... надеждата, която ликува над механизма за изтезание... която шепти на осъдените на смърт, дори в тъмниците на Инквизицията.

Забелязах, че след десетина-дванадесет размаха стоманата ще докосне власеницата, а заедно с това откритие спокойствието на отчаянието с цялата си сила осени духа ми. За пръв път от безброй часове насам — а може би и от дни — *мислех*. Едва сега ми хрумна, че каишът, с който ме бяха вързали, е *цял*. Че не е на отделни парчета. Първият рязна острия като бръснач сърп пряко коя да е намотка от каиша щеше да го разедини и тогава, използвайки лявата си ръка, можех вече да го размотая от тялото си. Ала колко ужасяваща е при подобни обстоятелства близостта на стоманата! Колко мъчителна е последицата и от най-незначителното напрежение! И още нещо, допустимо ли беше изтънчеността на мъчителя да не е предвидила, да не е съобразила тази възможност? Допустимо ли беше ремъкът да се кръстосва върху гърдта ми, там, където щеше да мине махалото? Изтръпнал да не припадна и по такъв начин безвъзвратно да осуетя последната си надежда, повдигнах глава толкова, че да мога да огледам гърдите си. Ремъкът плътно пристягаше крайниците и тялото ми във всички направления... *единствен пътят на смъртоносния сърп оставаше открит*. Едва бях отпуснал главата си в предишното положение и в ума ми вече проблесна онова, на което не успях да дам по-сполучливо определение от полуоформена мисъл за избавление, за която по-рано споменах — само една частица от нея смътно бе прекосила съзнанието ми, когато поднасях храната към трескавите си устни. Сега вече изплува цялата мисъл: неясна, немощна, колеблива... но все пак цяла-целеничка. С припряната настойчивост на отчаянието веднага се залових да я осъществя.

В продължение на часове навред около нара, върху който лежах, буквално гъмжеше от плъхове. Раздразнени, дръзки, хищни — червените им очи святкаха към мене, сякаш само ме чакаха да притихна и да ме превърнат в своя плячка. Помислих: „С какво ли се хранят в кладенеца?“

Въпреки всички мои усилия да ги възпра, те бяха унищожили почти напълно съдържанието на блюдото — беше останало само едно късче. По навик продължавах да махам с ръка над лицата, ала в края на краищата машиналното еднообразие на жеста го лиши от въздействието му. В своята лакомия хищниците често впиваха острите си зъби в пръстите ми. С остатъците мазна и пикантна храна, с които сега разполагах, смазах добре ремъка, докдето успях да стигна: после

отдръпнах ръката си от пода и останах да лежа неподвижен, бездиханен.

Най-напред настървените животинки се смутиха и уплашиха от промяната — движението бе спряло. В паниката си те се отдръпнаха, много от тях отново се шмугнаха в кладенеца. Но това трая само миг. Ненаправно разчитах на лакомията им. Забелязали, че лежа неподвижен, един-два от най-дръзките скочиха върху нара и почнаха да душат ремъка. Това сякаш бе сигнал за всеобщо нападение. На цели пълчища те наново взеха да извираат от кладенеца. Закатериха се по дъските, наскочаха върху нара и на стотици запъплиха по тялото ми. Отмереното движение на махалото ни най-малко не ги тревожеше. Отбягвайки ударите му, плъховете се заеха с намазания ремък. Напираха... гъмжаха върху мене, всеки миг ставаха все повече и повече. Боричкаха се по врата ми; студените им муцуни диреха устните ми; тежестта на тази гмеж почна да ме души; погнуса, за която светът още не е измислил дума, изпълни гърдите ми и с непоносим, лепкав студ вледи сърцето ми. Още една минута и... знаех — битката ще свърши. Недвусмислено усещах как ремъкът се разхлабва. Бях убеден, че вече на доста места бе прегризан. С нещо повече от човешка решимост продължавах да лежа *неподвижен*.

И не сгреших в предположенията си... и ненаправно бях търпял. Най-после усетих, че съм *свободен*. Ремъкът висеше на парчета по тялото ми. Ала ударите на махалото докосваха вече гърдите ми. Острието беше разкъсало плата на власеницата. Бе прорязало и бельото под нея. Още два маха и остра болка прониза всеки мой нерв. Но моментът на избавлението бе настъпил. Само с един жест на ръката и моите спасители хукнаха презглава. С пресметнато движение — предпазливо, извърнат малко настрани, поприсвит и съвсем бавно се изплъзнах от прегръдката на ремъка, далеч от досега на ятагана. Най-после, поне засега, бях *свободен*.

Свободен! — и в ноктите на Инквизицията! Едва се бях свлякъл от дървеното ложе на ужаса върху каменния под на килията и движението на сатанинския механизъм спря — видях как невидима сила го изтегли нагоре през тавана. Това бе урок, който с отчаяние в сърцето научих наизуст. Несъмнено всяко мое движение е било наблюдавано. Свободен! А всъщност само се бях отскубнал от една мъчителна форма на смъртта, за да връхлетя на друга — далеч по-

ужасна и от самата смърт. При тази мисъл очите ми тревожно обходиха железните прегради, които се заключваха край мен. Нещо необичайно, някаква промяна, която в началото не успях съвсем ясно да проумея, очевидно бе настъпила в помещението. Няколко минути, унесен в забрава и разтреперан, напразно се лутах в несвързани догадки. Но ето че сега за пръв път разбрах откъде идва сернистата светлина, която озаряваше килията. Процеждаше се през една цепнатина, приблизително половин инч широка, опасваща от край до край основата на стените, които, както изглежда, никъде не опираха пода. Помъчих се, но, разбира се, безрезултатно, да надникна през пролуката.

Изправих се след неуспешния опит и загадката на настъпилата промяна тутакси осени съзнанието ми. Бях забелязал преди, че макар и очертанятия на изображенията върху стените да бяха съвсем ясни, боите все пак изглеждаха някак помътнели и неопределени. Но сега те бяха придобили и с всеки миг продължаваха да придобиват все по-ужасяващ и по-ослепителен блясък, придаващ на призрачните и демонични образи изражение, което можеше да разстрои и поустойчиви нерви от моите. Сатанински очи, невидими досега, с нелепо и ехидно оживление се впираха в мен от хиляди места и лъскаха с мрачното сияние на огън, който въображението ми, колкото и да го насилвах, не успяваше да възприеме за недействителен.

Недействителен!... Дори само при вдишване в ноздрите ми проникваше дъхът от парите на нажежено желязо! Задушлив мирис изпълни килията! С всеки миг блясъкът в очите, вторачено впили взор в страданията ми ставаше по-ярък! Кървавите изображения на ужаса се наляха с пурпурноаленеещи багри. Задъхвах се! С мъка си поемах въздух! Нямах вече съмнение какъв бе планът на моите мъчители... най-безпощадните... най-пъклените издънки на човешкия род! С ужас се отдръпнах от разпаления метал към средата на килията. При мисълта за огнената гибел, която надвисваше, представата за хладната прегръдка на кладенеца като балсам се разля в душата ми. Втурнах се към смъртоносния отвор. Забих напрегнат поглед надолу. Сиянието от пламенеещия таван озари и най-потайните кътчета на кладенеца. И все пак в този момент на помрачение духът ми отказа да схване значението на онова, което съзрях. Най-последно се наложи... насила си проправи път в душата ми... и жигоса смисъла, който криеше, върху обезумелия

ми разсъдък. О, глас нямам!... О, ужас!... О, всякакъв друг ужас, но не и този! С вик отскочих от ръба и заровил лице в шепите си... горчиво се разридах.

Горещината със секунди растеше, отново обърнах очи към тавана и потреперах, като че от пристъп на треска. Нова промяна беше настъпила — този път очевидно промяна във *формата*. И както преди напразно се помъчих в началото да различа и разбера какво всъщност бе станало. Но не се губих дълго в догадки. Двукратното ми избавление от смъртта караше Инквизицията да побърза със своето възмездие — Първожрецът на изтезанията нямаше да губи повече времето си и да бездействува. Преди килията беше квадратна. Сега забелязах, че два от железните ъгли бяха остри... другите два естествено тъпи. Гибелната промяна настъпваше бързо ту с тътнещ грохот, ту със стенещ вой. След миг помещението разкриви формата си в ромб. Но промяната не спря дотук... и нито имах надежда, нито желание да спре. Бих притиснал зачервените стени до гърдите си като одеянията на вечния покой.

— Смърт — извиках, — всяка друга смърт, само не и тази в кладенеца!

Глупак, нима не разбирах, че тъкмо в *кладенеца* се стремеше да ме набути нажеженото желязо? Щях ли да устоя на неговия плам? А дори и да устоях, щях ли да удържа неговия напор? И ето, ромбът все повече и повече се сплескваше — с бързина, която не ми оставяше време за размишления. Центърът, т.е. най-широката му част, се падаше точно над зиналата паст. Отстъпих ужасен... ала напиралците стени ме притискаха неудържимо към ямата. Накрая от твърдия под на килията не остана нито инч опора за изнемощялото ми и гърчещо се тяло. Не се борех вече, но агонията на изтерзаната ми душа намери отдушник в пронизителния, безкраен и последен отчаян вопъл. Усетих как залитам към ръба... отвърнах поглед...

Смътен, неразбираем глъч от човешки гласове долетя! Разнесе се проглушителен рев, сякаш от безброй фанфари! Рязък пукот ечна — също хиляди гърмежи! Огнените стени се разединиха! Нечия ръка се протегна и сграбчи моята в момента, когато, припадайки, политах в бездната. Тя бе на генерал Ласал^[4]. Френските войски бяха влезли в Толедо. Инквизицията се намираще в ръцете на своите врагове.

[1] „Тъй дълго шайката злодеи тук безчинства
и без насита: «Мъст!» — невинна кръв вопие.

Срутен е вертепът и родината — свободна!

В леговището на смъртта избава и живот царят.“ (лат.)

Текстът е заимствуван от книгата на Дизраели „Куриози в
литературата“ (1835). — Б.пр. ↑

[2] Задгробният свят (царството на Плутон), според
древногръцката митология. — Б.пр. ↑

[3] Тук — крайният предел (лат.). — Б.пр. ↑

[4] Антоан Ласал (1775–1809) — френски пълководец, участник
в Наполеоновите походи. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.